

STOROČNICA NARODENIA ĽUBOMÍRA ĎUROVIČA MEDAILÓN RENOMOVANÉHO JAZYKOVEDCA

MGR. PETER CABADAJ

✉ petercabadaj5@gmail.com

The paper is dedicated to the centenary of the birth of the renowned linguist, editor and university professor Ľubomír Ďurovič, who lived in exile from 1968 to his death in 2022. For twenty years, he served as a university professor of Slavic languages and head of the Slavic institute in the Swedish city of Lund while also lecturing as a visiting professor at other prestigious universities worldwide. The author showcases his extensive output as a scholar and teacher during his seventy-year career in linguistics. To the very end of his life, he was an active researcher and polemicist unafraid to confront entrenched linguistic dogmas.

Keywords: personalities, Ľubomír Ďurovič, linguistics, Slavic languages, scientific research activities, educational activities, anniversaries

Deväťdesiatku oslávil v roku 2015 v plnom zdraví a dobrej fyzickej aj psychickej kondícii na Slovensku spolu s dvestoročnicou Ľudovíta Štúra. Tento svetovo uznávaný jazykovedec, slavista, prekladateľ, editor a vysokoškolský pedagóg bol vo svojej vedeckej disciplíne aktívny pozoruhodných 70 rokov, pričom viac ako polstoročie žil v zahraničí. Lingvistu Ľubomíra Ďuroviča, ktorého krédom bolo „... *pochybovať, teda byť*,“ zaraďujeme do kategórie najvýraznejších vedeckých osobností slovenského exilu. Deviateho februára 2025 uplynulo 100 rokov od jeho narodenia.

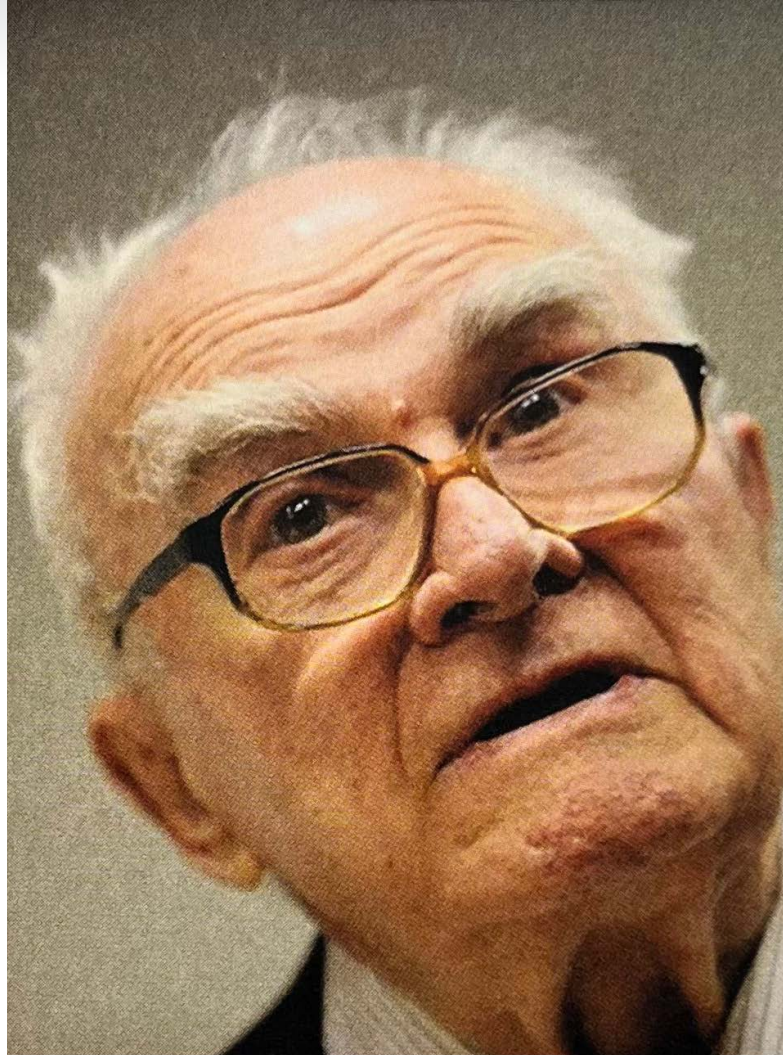
Svetlo sveta prvý raz uzrel ako syn literárneho a cirkevného historika a evanjelického farára v lip-tovskej dedine Važec. Vyrastal v najzápadnejšom kúte Slovenska (Skalica) – v prostredí, ktoré vychválil Matej Bel v úvode k dielu Pavla Doležala *Gramatika slovensko-česká*. Absolvoval štúdium slovenského a ruského jazyka na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave (1944 – 1947, 1948 – 1949), Filozofickej fakulte Karlovej univerzity v Prahe (1947 – 1948), v rokoch 1949 – 1950 bol na študijnom pobyte na Historicko-filozofickej fakulte Univerzity v Osle.

Od roku 1950 účinkoval Ľubomír Ďurovič na Katedre ruského jazyka a literatúry Filozofickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave a už vtedy za-žiaril ako tvorca originálnych monografických diel *Modálnosť* (1956) a *Paradigmatika spisovnej ruštiny* (1964), respektíve plejády erudovaných štúdií. Spolu-autorsky participoval na *Príručnom rusko-slovenskom slovníku* (1952), bol hlavným redaktorom druhého zväzku *Veľkého rusko-slovenského slovníka* (1963).

V ŠKANDINÁVII

Ako lektor češtiny a slovenčiny odišiel Ľubomír Ďurovič v roku 1966 do Švédska (Uppsala, Štokholm), odkiaľ sa v dôsledku svojho vyhraneného postoja k okupácii ČSSR (Československej socialistickej republiky) armádami Varšavskej zmluvy (21. 8. 1968) už nemohol vrátiť späť.

Druhý domov našiel vo švédskom meste Lund. Zakotvil na chýrnej miestnej univerzite, kde pôsobil takmer dve decéniá ako profesor slovanských jazykov a „prednosta“ Slovanského ústavu (1972 – 1991). Plynutím času sa stal hosťujúcim profesorom na univerzitách v Aarhuse, Zürichu, Berne, Prahe či na Yalskej univerzite v New Havene. Vedno so svojím učiteľom Alexandrom Vasilievičom Isačekom, s ktorým sa vrchovatou mierou zaslúžil o rozvoj rusistiky na

Slovensku, založil medzinárodný časopis *Russian Linguistics* (1978 – 1992) a bol editorom viacerých zborníkov, ako aj ročenky *Slavica Lundensia* (1973 – 1992). Vo Švédsku Ďurovič viedol výskum jazyka juh-oslovanských detí v tejto severskej diaspóre a často prispieval do exilových časopisov (*Listy*, *Svědectví*, *Horizont* a iné).

ĎUROVIČOVSKÝ VÝKLAD

Len čo to situácia po Novembri 1989 umožnila, prišiel na rodné Slovensko a zapojil sa jemu vlastným spôsobom do lingvistického, kulturologického a politického diskurzu. Mnohými analytickými textami potvrdil renomé odborníka, ktorého už dávnejšie veľavravne nazvali „*enfant terrible slovenskej jazykovedy*“ (Kršák 2021). Známe sú v tejto súvislosti viaceré Ďurovičove výroky, napríklad: „*Už je načase prestrihnúť pupočnú šnúru medzi slovenskými nárečiami a spisovným jazykom*“ (nezodpovedanou otázkou stále zostáva, či sa naozaj ešte aj dnes spisovná slovenčina napája z dialektov, ako doteraz tvrdia isté kruhy, a ak áno,

UNIVERZITA V LUNDE, DLHODOBÉ PÔSOBISKO
LUBOMÍRA ĎUROVIČA

tak akým spôsobom) alebo „... *vlastné mená nepatria do jazyka*,“ čím pobúril hlavne onomastikov (Kršák 2021, s. 398). Príkre boli aj jeho vyjadrenia týkajúce sa *Pravidiel slovenského pravopisu*, ktorých ideologický aspekt zakaždým prevažoval nad odbornou stránkou viac, než to bolo znesiteľné. Dotkol sa tým predovšetkým normativistov.

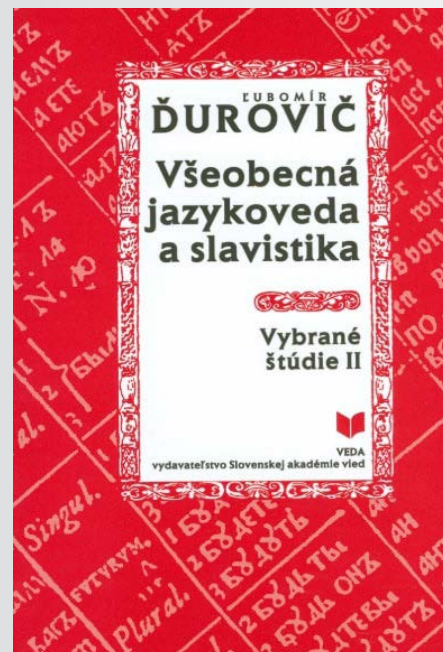
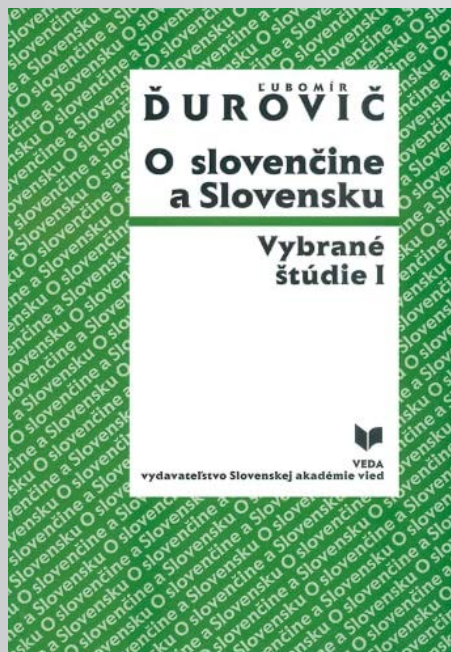
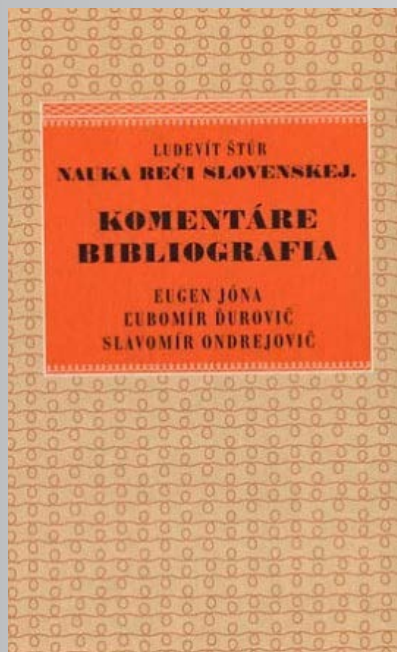
Akademická lingvistika prvá rozpoznala metodologickú invenčnosť Ďurovičových myšlienok a od roku 1995 ho sústavne pozývala – napriek protestom a odporu iných kruhov – na dôležité vedecké konferencie aj na Slovensku. V ich rámci nadväzoval na svoje niekdajšie kritické výstupy z éry vychádzania povestného Peciarovho *Slovníka slovenského jazyka* (1964), v ktorých – ako jeden z mála odborníkov – stál na strane jeho tvorcov.

Nemožno obísť autorove brilantné štúdie z fonológie, gramatiky a syntaxe slovenčiny, v ktorých predostrel osobitý „ďurovičovský“ výklad zvukového a gramatického systému našej reči. Štúdie z dejín spisovnej slovenčiny a iných slovanských jazykov charakterizuje úsilie „*objasniť tie najkomplikovanejšie a najcitlivejšie miesta našich jazykovo-kultúrnych*

dejín – bez milosti odhaľujúc falošné a mytologizujúce zretele“ (Dvonč 1998, s. 125).

Oblúbenou historickou vedeckou autoritou bol pre Ďuroviča jazykovedec, pedagóg, prekladateľ a evanjelický farár **Pavel Doležal** (1700 – 1778), v ktorého diele nachádzal základy explikácií mnohých neskorších chýrnych gramatikov – českú kapacitu **Josefa Dobrovského** nevynímajúc. Mimochodom, Doležalovu *Gramatiku* pokladal Ďurovič za „*prvú sústavnú gramatiku slovenčiny*“ (Dvonč 1998, s. 126).

Činorodý vážecký rodák pripravil obsiahly lingvistický komentár k *Valaskej škole* Hugolína Gavloviča (1986), neskôr aj jazykovedný výklad k dvojzväzkovému dielu Ľudovíta Štúra *Náuka reči slovenskej*, ktoré pripravilo do tlače vydavateľstvo SAV Veda (2006). Zverejnená je v ňom doposiaľ najminucióznejšia analýza tohto fundamentálneho titulu našej histórie – jej hlavnú časť spracoval Ľubomír Ďurovič. Ako vôbec prvý znalec upozornil tiež na skutočnosť, že „*mestský jazyk je (a v dejinách vždy aj bol) omnoho dôležitejší i pri kodifikačných aktoch na Slovensku (vrátane štúrovského), než sa predpokladalo*“ (Dvonč 1998, s. 127).

AKTÍVNY AJ PO DEVÄŤDESIATKE

Mnohé Ďurovičove štúdie označujú experti za „prekonávanie príručkovkej predstavy o vývine jazykovej situácie na Slovensku a spisovného jazyka a dotvárajúceho sa slovenského národa“ (Kršák 2021, s. 398). Akcent v niekoľkých vedeckých textoch kladol Ďurovič tiež na západoslovanské, východoslovanské a južnoslovanské jazyky a kultúry. Inicioval vydanie a bol hlavným editorom novodobého vydania *Bardejovského katechizmu* z roku 1581 (2013), ktorý je považovaný za najstaršiu tlačenú slovenskú knihu vôbec.

Pokiaľ ide o jazykovú kultúru a lingvistiku, treba pripomenúť dôležité tituly *Systém (skutočný?, domnelý?) a jeho kodifikácia* (1997), *Z histórie kodifikácie*

rytmického zákona v spisovnej slovenčine (2006) a *Ešte raz o rytmicom zákone* (2008). Neobvyklý spoločenský ohlas a kontroverzné reakcie vyvolal Ďurovičov publicistický článok s názvom *Nerobme z kultúry jazyka kult či kyjak* (2014). Od roku 2010 bol členom redakčnej rady časopisu *Slovenská reč*, ktorý vydáva Jazykovedný ústav Ľudovíta Štúra v Bratislave.

Univerzitný profesor PhDr. Ľubomír Ďurovič, DrSc., ešte aj po deväťdesiatke obdivuhodne pokračoval vo svojej vlastnej akribii v skúmaní histórie a aktuálneho stavu materinského jazyka a iných slovanských rečí. Kritickou, pre mnohých neraz až heretickou optikou „prečisťoval zanesené miesta“ našej kultúrnej minulosti i súčasnosti (Kršák 2021, s. 399).

Nestor slovenskej lingvistiky zomrel 7. júla 2022 v úctyhodnom veku 97 rokov v meste Lund na juhu Švédska, kde trvalo žil. Pochovaný je v rodinnom hrobe v Skalici.

ZOZNAM POUŽITÝCH ZDROJOV

- CABADAJ, Peter. 2002. *Slovenský literárny exil*. Martin: Matica slovenská.
 DVONČ, Ladislav. 1998. *Slovenskí jazykovedci 2 (1896 – 1995)*. Bratislava: VEDA.
 KRŠÁK, Peter. 2021. *Dejiny sebavedomia II. diel (1900 – 1927)*. Bratislava: ArtForum 21 Slovakia.